

Správy

Rokovanie výboru Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri SAV

Po úmrtí predsedu Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied Ladislava Macháčka je potrebné pokračovať v činnosti spoločnosti v zmysle úsilia jej znovuzakladateľa. Za týmto účelom sa 8. 4. 2015 stretol na rokovaní výbor spoločnosti, ktorého úlohou bolo prerokovať a stanoviť líniu ďalšej činnosti spoločnosti, riešiť aktivity elektronického časopisu Pedagogika.sk, prípravu valného zhromaždenia spoločnosti a určenie štatutárneho zástupcu spoločnosti pre kontakt s FIO bankou, členskou základňou, Slovenskou akadémiou vied a ďalšími inštitúciami. Členky a členovia výboru konštatovali potrebu ďalšej aktivizácie spoločnosti a prostredníctvom uznesení sa dohodli na záveroch, že výbor osloví katedry pedagogiky a ďalšie pedagogické pracoviská na slovenských vysokých školách k podnetom aktivít spoločnosti. Zároveň výbor spoločnosti podporil vydávanie elektronického časopisu Pedagogika.sk, ktorý bude realizovaný v nadväznosti na finančné možnosti organizácie. Výbor spoločnosti rozhodol, že valné zhromaždenie spoločnosti bude 11. 2. 2016 v spojení s medzinárodnou vedeckou konferenciou na tému ***Rodina : tolerancia, inakosť a kvalita života detí***. Informácie a ďalšie súvislosti budú členom spoločnosti, ale aj odbornej verejnosti sprístupnené prostredníctvom webovej stránky spaeds.org, na aktualizácii ktorej sa pracuje. Aj ďalšie aktivity a podujatia budú realizované v úzkej kooperácii členov výboru s členskou základňou. Z pozície potreby koordinácie činností i spolupráce s FIO bankou bol za štatutárneho zástupcu spoločnosti zvolený podpredseda výboru Ján Danek. V nadväznosti na aktivizáciu spoločnosti sa ukazuje aj potrebná užšia spolupráca s EERA – Európskou asociáciou pedagogického výskumu, na podujatiach ktorej majú členky a členovia Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri SAV len 50,- Eur účastnícky poplatok. V závere rokovania bolo konštatované, že úspešná činnosť a autorita spoločnosti vo veľkej miere závisia od činnosti jednotlivých členov i výboru a z tohto dôvodu bude úlohou celej členskej základne aktívna činnosť jednotlivých odborných sekcií i regionálnych združení.

Ján Danek
Zastupujúci predseda výboru SPdS pri SAV

Výročie založenia Laboratórnej školy Johna Deweyho v Chicagu

Na sklonku minulého roka uplynulo 120 rokov od založenia Laboratórnej školy Johna Deweyho v Chicagu (University of Chicago Laboratory Schools). V roku 1895, krátko po založení chicagskej univerzity, profesor John Dewey založil Laboratórnú školu, ktorá sa stala súčasťou samotnej univerzity. Brány pre prvých žiakov otvorila v roku 1896, kedy ju začalo navštevovať dvanásť detí pod pedagogickým vedením jediného učiteľa. Filozof a pedagóg John Dewey hľadal priestor, kde otestovať svoje myšlienky. Spočiatku ohromujúci edukačný experiment bol však veľmi úspešný a novovzniknutá škola sa stala synonymom progresívneho reformného edukačného systému, ktorý Spojené štáty potrebovali. Postupne si budovala svoje postavenie a získavala rešpekt širokej i odbornej verejnosti.

Až do konca 19. storočia sa akákoľvek edukácia v Spojených štátoch rozvíjala na základe európskych pedagogických názorov. Za prvý samostatný prúd je považovaná až pragmatická pedagogika. K jej vzniku treba poznamenať niekoľko faktov. Aj pragmatická pedagogika sa v praxi opierala o niektoré javy európskych myšlienok, pochádzajúcich najmä od J. J. Rousseaua a J. H. Pestalozziho. Inšpiráciou boli obraty v chápaní výchovy ako striktné autoritatívneho procesu. Snaha zachovať žiakovu slobodu, rešpekt k jeho záujmom a potrebám. Aj keď, dnes je to už požiadavka, ktorú moderná vedecká pedagogika nemôže prehliadať, aj keby sa s ňou momentálne záujmy akejkoľvek vlády dostali do rozporu. Táto zásluha patrí všetkým, ktorí vo svojich pedagogických teóriách vychádzali z psychológie dieťaťa. Hlavným predstaviteľom pragmatickej pedagogiky je John Dewey. Tvorca jej prvého uceleného systému sa už počas svojho života stal najrešpektovanejším pedagogickým teoretikom Spojených štátov so širokým svetovým ohlasom.

Pre koncepciu edukačného procesu, ktorý popísal John Dewey, je dôležité koncipovať školu tak, aby fungovala ako priestor živého spoločenského života. Dewey ju označuje ako sociálnu inštitúciu zabezpečujúcu edukáciu, ktorá je najmä procesom sociálnym. Jej úlohou je dieťaťu čo najvernejšie priblížiť život spoločnosti tak, aby sa stalo jeho aktívnou súčasťou. Edukačný proces nie je len prípravou na neurčitý, vzdialený, pre dieťa zatiaľ fiktívny budúci život. Už tento proces samotný je životom, musí byť preto reálny, živý, konkrétny. Musí sa uskutočňovať „formami života“, musí byť skutočnou realitou.

Podstatou výchovy v pragmatistickej pedagogike nie je prispôsobovanie jedinca spoločnosti a dosahovanie pozitívnych trvalých hodnôt, ale neustála rekonštrukcia skúsenosti. Práve v súvislosti úzkeho prepojenia človeka a prostredia, nemôže ani škola byť od života oddelená. Keďže pragmatizmus považuje edukáciu priamo za život a nie za prípravu naň, škola by mala využívať situácie zo skutočného života a nepracovať len s umelo

skonštruovaným učivom. Vlastná osobná skúsenosť dieťaťa vychádza z kontaktu so skutočnosťou, preto aj škola by mala byť priestorom, kde sa dieťa so skutočnosťou stretne, naučí sa kriticky hodnotiť situácie a reagovať na ne.

Škola predstavuje spoločenský život v jeho zjednodušenej forme. Dewey trvá na tom, že by mala vyrastať z domáceho života. Týmto nadväzuje na pôvodný spôsob výchovy, ktorý bol až do polovice 19. storočia pre Ameriku príznačný, keď pôvodný spôsob výchovy predstavovala rodinná a susedská výchova. Škola by mala prevziať činnosti, s ktorými sa dieťa zoznámilo doma pokračovať v nich, nadväzovať na ne. Mala by ich postupne reprodukovat' tak, aby dieťa bolo schopné spoznať a pochopiť ich zmysel a tiež našlo svoje miesto v nich. Takto bude zachovaná aj psychologická kontinuita rastu dieťaťa, zároveň sa rozvíjajú aj sociálne formy života.

V súčasnej dobe navštevuje školu takmer 2000 žiakov a študentov (v roku 2012 to bolo presne 1841, z toho bolo 503 študentov strednej školy). Edukáciu poskytuje rôznym vekovým kategóriám, od jaslí a materskej školy až po strednú školu. Škola disponuje niekoľkými budovami a je súčasťou areálu chicagskej univerzity. Jej vybavenie, nie len technické, jej plne dovoľuje naplňovať zámer Johna Deweyho a pod heslom „learning by doing“ sa každoročne stáva hrdou alma mater ďalších a ďalších absolventov. Tí sa po ukončení strednej školy umiestňujú na popredných miestach v prijatí na mnohé prestížne americké vysoké školy. Po založení bola táto škola priekopníkom v oblasti progresívneho vzdelávania a výchovy. Bola vždy aktívnym zástancom rozmanitosti a otvorenosti, snáď aj vďaka tomu to bola prvá súkromná škola v Spojených štátoch, ktorá prijímala afroamerických študentov. Doteraz zostáva v tejto oblasti verná svojmu menu. Neoddeliteľnou súčasťou osnov je najmä podpora komunitného života a aj preto školu navštevujú študenti zo všetkých častí mesta patriaci do rôznych spoločenských vrstiev.

Učebné osnovy možno bezpochyby označiť ako náročné, škola kladie dôraz na poskytnutie silných základov v oblasti kritického a tvorivého myslenia. Najvyššou prioritou je posilňovať pragmatický význam edukácie. Vzdelávací program je preto často realizovaný na javisku, v dielňach, v záhrade, prostredníctvom služby komunite, posilňovaním mimoškolských aktivít či vzdelávaním v oblasti umenia.

Zuzana Lalahová

Správa z medzinárodnej vedeckej konferencie: *Výchova a vzdelávaní v poutech totalitárneho myšlení a systému*

V dňoch 1. a 2. 6 2015 sa v priestoroch Technickej univerzity v Liberci uskutočnila mimoriadne zaujímavá medzinárodná vedecká konferencia s názvom *Výchova a vzdelávaní v poutech totalitárneho myšlení a systému* reflektujúca totalitárne vplyvy a tlaky vo výchove a vzdelávaní. Predovšetkým išlo obdobie druhej svetovej vojny a obraz totality v štátoch Nemeckom obsadených ako Protektorát Čechy a Morava alebo štáty, v ktorých fašistická ideológia bola reprezentovaná prostredníctvom vládnych predstaviteľov, napr. Španielsko, Taliansko, Slovensko. Druhú veľkú skupinu tvorilo obdobie po vojne, kedy Európu rozdelila železná opona a komunistická ideológia ovplyvnila štáty, ktorých zástupcovia sa zúčastnili tejto konferencie.

Záštitu nad uskutočnením konferencie prevzala Fakulta prírodovedno humanitní a pedagogická Technickej univerzity v Liberci a Národný pedagogický múzeum J. A. Komenského. Konferencie sa zúčastnili predstavitelia 14 európskych krajín a vznikla tak veľmi zaujímavá diskusná platforma. Naplánovaných 52 príspevkov bolo nutné rozdeliť do 6 sekcií, čo sa usporiadateľom vzhľadom na obsah príspevkov podarilo citlivo a efektívne.

Konferencia začala slávnostným zahájením v celkom novej budove a aule TU. Úvodné slová predniesli prorektor Technickej univerzity v Liberci Jiří Kraft a dekan Fakulty prírodovedno humanitnej a pedagogickej Miroslav Březina a riaditeľka Národného pedagogického múzea Markéta Pánková, následne pred obedom odznelo 6 plenárnych príspevkov a po obedňajšej pauze sa opäť pokračovalo v ďalších plenárnych príspevkoch. Markéta Pánková predniesla príspevok *Výchova v období totalít a múzejné podzbierky Národného pedagogického múzea a knihovny*, kde bohatou obrazovou dokumentáciou poukazovala na hlavné znaky a línie totalitných období na školských obrazoch, školských učebniciach a iných didaktických prostriedkoch. Mnoho otázok evokoval príspevok Zdeňka Heluse *Čo môže pedagogika alebo kríza ľudskosti ako výzva pre edukáciu*. Po príspevku sa diskutujúci zamýšľali nad otázkami: Kedy a do akej miery je učiteľ „skorumpovateľný“ a kedy nastáva ten moment, kedy politika a ideológia vstupujú a menia celý edukačný proces? Je to v ľudoch, ich presvedčení, politických názoroch, v tlaku masy? Kedy sa pedagogika stáva slúžkou ideológie? Následne s príspevkom *Dieťa ako budovateľ svetlejších zajtrajškov – totalitárnej spásonostnej fantázie v pedagogickom myslení Marie Montessori a Pavla Petroviča Blonského* vystúpil profesor Ehrenhard Skiera z Univerzity vo Flensburgu. Kládol si niekoľko otázok, ako sa napr. totalitárne zmýšľanie prejavovalo v koncepciách Montessori a Blonského a za akú cenu bude pedagogická dilema medzi dieťaťom a dospelým, resp. medzi slobodou a nátlakom vo výchove smerom,

ktorý obaja obhajovali, definitívne vyriešená. Simonetta Polenghi z Univerzity Svätého srdca v Miláne vo svojom príspevku priblížila *Školskú reformu Giovanniho Gentileho medzi liberalizmom a totalitarizmom. Od nového vydania školských učebníc (1923) ku „štátnej školskej učebnici“ (1930)*. V príspevku zazneli myšlienky filozofie Giovanni Gentileho i Croceho a pedagogické názory Lombarda Radiceho, ktoré ovplyvnili školskú reformu v Mussoliniho Taliansku. Eva Mathes z Univerzity v Augsburgu predstavila osobnosť *Theodora Littsa a jeho antitotalitárnu pedagogiku* a zaujímavé bolo konštatovanie, v ktorom Litts v dialektickej argumentácii poukazuje na to, že výchova typu „nechať rásť“ si v skutočnosti vyžaduje veľké nároky na vedenie. Profesor Evard Protner z Mariborskej univerzity predniesol príspevok s názvom *Duchovedná pedagogika v Slovinsku medzi totalitarizmom a demokraciou*. Azda najdojemnejší bol príspevok Dany Kasperovej, z domácej univerzity, *Geto Terezín – miesto pre vzdelávanie a život*, v ktorom sa zamerala na výchovu a vzdelávanie židovských detí v terezínskom gete a poukázala na fakt, že židovskí učitelia a vychovávatelia aj v tragických podmienkach boli súdržní a venovali energiu a čas výchove a vzdelávaniu detí. Jorg W. Link z univerzity v Potsdame vystúpil s príspevkom *Výchovná inštitúcia nemeckého národa – Základná škola v národnom socializme*, v ktorom ukázal nemeckú školu po roku 1939. Andreas Hoffmann – Ocon z Vyšej pedagogickej školy v Zürichu zameral pozornosť na predstavy „novej“ spoločnosti na prelome 19. a 20. storočia a teóriu eugeniky, ktorá sľubovala spoločnosť bez úchylných jedincov: *Biologizácia myslenia – premýšľanie v nemeckých a švajčiarskych učiteľských časopisoch z prvej polovice 20. storočia* venovaná spoločenskej technológii, eugenike a náuke o dedičnosti. Nemenej zaujímavé boli príspevky Tomáša Kaspera z Technickej univerzity v Liberci na tému *Nemecké mládežnícke hnutia v ČSR medzi nacionalistickým a socialistickým bojom* alebo Toniho Moranta z Univerzity vo Valencii o ženskom hnutí španielskej falangy s názvom *Ženská sekcia (Sección Feminina). Ženské hnutie Španielskej falangy 1933 – 1945*. Prvý diskusný deň uzatvoril Karel Rýdl z Univerzity v Pardubicách s prednáškou *K problematike hodnotenia školstva a výchovy v totalitných režimoch*.

Záver prvého dňa konferencie usporiadatelia presunuli od Oblastnej galérie v Liberci, kde sa uskutočnil slávnostný krst dvoch monografií *Učiteľ ve střední a jihovýchodní Evropě* a *Medziválečná školská reforma v Československu*, ktoré vznikli ako kolektívne diela z príspevkov z predošlých monotematických konferencií. Vznešeným aktom bolo tiež udelenie medailí J. A. Komenského za zásluhy v prehľbovaní medzinárodnej spolupráce a propagovaní myšlienok J. A. Komenského profesorom Simonette Polenghi a Ehrenhardovi Skierovi, ktoré dopĺňala hudobná vložka detí z libereckej základnej umeleckej školy.

Druhý deň konferencie mal tiež nesmierne bohatý program, dopoludnia odznelo sedem plenárnych príspevkov a po obedňajšej prestávke sa účastníci konferencie rozdelili do sekcií. Na programe boli príspevky Andreja Rajskeho z Trnavskej univerzity *Filozofická reflexia totalitarizmu vo výchove*, Dariusza Stepkowskeho z Univerzity Kardinála Stefana Wyszyńskiego vo Varšave: *Sen o všemohúcnosti: sebaklam socialistickej pedagogiky v Poľsku*, Andrasa Németha z budapeštianskej ELTE na tému: *Prevrat v znakoch maďarskej pedagogiky po roku 1948*, Milan Krankus z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského vo svojej prednáške predstavil *Totalitnú ideológiu v školskej a mimoškolskej výchove na Slovensku* a Blanka Kudláčová z Trnavskej univerzity podrobila analýze *tvorbu Juraja Ččetku a ideológiu Slovenského štátu 1939 – 1945*. Pred obedom zazneli ešte dva nemecké plenárne príspevky Sonje Häder z Technickej univerzity v Drážďanoch: *Pedagogická veda v (modernej) starostlivej diktatúre – príklad NDR* a Ulricha Wiegmana z Humboldtovej univerzity v Berlíne, ktorý spracúval zaujímavý historiografický príspevok *Škola a tajná služba v NDR*.

Po obede sa účastníci konferencie rozdelili do 6 sekcií a prezentovali svoje výsledky a zistenia v menších, obsahovo zameraných skupinách. V sekcii A vystúpili so spoločným príspevkom predstavitelia bývalej Juhoslávie; Snjezana Šušnjara z Univerzity v Sarajeve, Štefka Batinić z Chorvátskeho školského múzea a Igor Radeka zo Zadarskej univerzity, s príspevkom *Dnes som sa stal pionierom – výchova a vzdelávanie v socialistickej duchu*, s ďalším príspevkom vystúpila zástupkyňa Litvy Aija Abens s príspevkom o príprave učiteľov v období druhej svetovej vojny – *Príprava učiteľov dejepisu na univerzite v Litve počas druhej svetovej vojny*. A záverečný príspevok prezentovala Maya Jehle z Akadémie výtvarných umení vo Viedni o *legitimizačnej funkcii občianskej výchovy a jej „revolučnej liečbe“ v DDR*. V čisto mužskej sekcii B odznelo šesť príspevkov. Z Karlovej univerzity sa predstavili Zdeněk Beneš, ktorý vystúpil s prednáškou *Český (československý) školský dejepis v prvej polovici 50. rokov 20. storočia*, Jaroslav Kořa spracúval problematiku *Modernizácia výučby v podmienkach totalitárnej spoločnosti* a Martin Struohal sa zamýšľal nad *Povahou diskurzu československé marxistické pedagogiky*. Tomáš Jiránek z Pardubickej univerzity predstavil *Vojenské stredné školstvo v Československu po roku 1948*. Richard Jedlička, ktorý reprezentoval aj domácu Technickú univerzitu v Liberci aj Metropolitnú pražskú univerzitu s príspevkom *Československá pedagogická psychológia v službách socialistickej pedagogiky*. A napokon šesticu príspevkov uzavrel Ján Šimek z Národného pedagogického múzea J. A. Komenského s témou *Vedecko-ateistická výchova v československej socialistickej škole*. V sekcii C sa pozornosť upriamila na osobnosť učiteľa a študentov. S prvým príspevkom *Jilemnické gymnázium v období protektorátu v kontexte stredoškolskej*

protektorátnej „politiky“ vystúpila Růžena Váňová z Karlovej univerzity, Jiří Hnilica z toho istého pracoviska reflektoval zaujímavú problematiku *Pád učiteľskej elity: český stredoškolský učiteľ v polovici 20. storočia*, Magdaléna Šustová a Jana Bartošová z Národného pedagogického múzea a knižnice J. A. Komenského predniesli prednášky s názvami *Inšpektor Gustáv Werner a jeho vplyv na fungovanie českých stredných škôl v Protektoráte Čechy a Morava, 17. november 1939 a perzekúcia vysokoškolského študentstva*. Univerzitu v Hradci Králové zastupovali Boris Titzl s prednáškou *Ako a komu učitelia sľubovali* a Tibor Vojtko spracoval *Ideológiu ako kurikulárny problém elementárnej výučby čítania žiakov s mentálnym postihnutím v medziobdobí 1960 až 1983*. V sekcii D prednášajúci reflektovali aj otázky náboženstva a náboženskej výchovy. Adriana Sarközyová z Univerzity Komenského spracovala *Saleziánsku výchovnú koncepciu Jána Bosca v kontexte komunistického režimu na Slovensku*. Jan Vyhnálek a Dominik Dvořák z Univerzity Karlovej v Prahe vystúpili s príspevkom *Systém mimo systém: edukačné aktivity českých saleziánov v kontexte komunistického režimu*. Martin Cípár z Trnavskej univerzity predstavil *Katolícke školstvo v rámci školského systému na Slovensku v rokoch 1938 – 1948*, Jana Gašparovičová, tiež z Trnavskej univerzity zase poukázala na *Židovské školstvo v období Slovenského štátu*. Problematiku židovského školstva reflektoval aj Jiří Zlatohlávek z Východoeurópskej slavistickej univerzity v Užhorode s názvom *Otázky školstva židovskej komunity na západnej Ukrajine v rokoch 1945 – 1992*. Drahomíra Nováková z Mestského múzea a knižnice v Čáslavi predstavila osobnosť *Bohumila Pospíšila – cesta od skautského vodcu cez inštruktora Kuratória ku skupinovému vedúcemu PO SZM*. V sekcii E predstavili svoje príspevky Mária Potočárová z Univerzity Komenského, ponúkla sondu do rodiny v čase socializmu s názvom *Problematika rodiny v totalitárnom systéme*, Zdenka Kulhavá z Múzea východných Čiech v Hradci Králové si zaspomínala na 80. roky 20. storočia v príspevku *Spomienky na 80. roky v Československu* a Pavla Koritenská tiež z Múzea východných Čiech predniesla príspevok s názvom *Byť učiteľom je poslanie*. Eduard Lukáč z Prešovskej univerzity predstavil *Štefana Holčeka – nedocenený odkaz príbehu pedagóga s trpkým koncom*. Simona Kíryková spracovala *České školstvo vo Viedni v období 1938 – 1945 – snaha o pokračovanie českého menšinového školstva v podmienkach totality*. A napokon v sekcii vystúpili Ludmila a Andrej Nesukh z Východoeurópskej slavistickej užhorodskej univerzity s príspevkom *Špecifika školstva a práce s deťmi a mládežou na Ukrajine v období ZSSR*. V poslednej sekcii F boli naplánované príspevky Jany Štulrajterovej z Univerzity Komenského, ktorá svoju pozornosť upriamila na *Slovenskú univerzitu a jej úsilie o zachovanie si akademickej autonómie v období Slovenského štátu 1939 – 1945*, ďalej vystúpili Lucia Valkovičová

z Trnavskej univerzity, ktorá analyzovala Pedagogický zborník v príspevku *Obsahové zameranie časopisu Pedagogický zborník v období Slovenského štátu (1939 – 1945)*, Ján Gunčaga z Katolíckej univerzity v Ružomberku spracoval problematiku *Vyučovania matematiky na Učiteľskom ústave v Spišskej Kapitule v období Slovenského štátu* a napokon ružomerskú univerzitu reprezentovala Helena Palaťková a jej príspevok *Učiteľský ústav v Leviciach ako jadro vzdelávania na slovensko-maďarskom pomedzí*.

Na záver možno konštatovať, že usporiadatelia zabezpečili dva vysoko kvalitné a erudované dni a medzinárodná vedecká konferencia naplnila svoj zámer po profesionálnej aj spoločenskej stránke. Príspevky budú publikované v monotematickom čísle *Historia Scholastica Journal*.

Janka Štulrajterová